

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

POLITICAL SCIENCES AND PUBLIC MANAGEMENT

Випуск 1 (67), 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Редакційна колегія

Семенець-Орлова І. А., кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом (**головний редактор**)

Дакал А. В., доктор наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Жовнірчик Я. Ф., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національний авіаційний університет

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Козирська А., доктор політичних наук, професор, викладач факультету наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні

Ковач В. О., доктор наук з державного управління, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності, Державна установа «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України»

Кондратенко О. Ю., доктор політичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Копанчук В. О., доктор наук з державного управління, доцент кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Кульгінський Є. А., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри стоматології, Київський міжнародний університет

Лясота Л. І., кандидат політичних наук, доцент, член Соціологічної асоціації України

Монолатій І. С., доктор політичних наук, професор кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Пашина Н. П., доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Маріупольський державний університет

Радченко О. О., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Твердохліб О. С., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Толуб'як В. С., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління, Західноукраїнський національний університет

Шмаленко Ю. І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

Katarzyna Radzik-Maruszak, dr hab., profesor, Fac Polit Sci & Journalism, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Lublin, Poland)

Marek Pietras, prof. dr hab., Dyrektor Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS

Затверджено Вченою радою

Міжрегіональної Академії управління персоналом 26 квітня 2023 (протокол № 5)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

серія KB № 24905-14845P,

видане Міністерством юстиції України 08.07.2021 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)

відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) зі спеціальностей 052 – Політологія; 281 – Публічне управління та адміністрування.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2523-4625-2022-5(65)

Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2023. Вип. 1 (67). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. 94 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку політики та публічного управління. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток політичної науки та публічного управління в Україні.

ЗМІСТ

Тайєр АМРО

ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....5

Dmytro BILYAYEV

SOME ASPECTS OF AXIOM “THE JEWISH PEOPLE ARE A NATION THAT
DWELLS ALONE” IMPLEMENTATION IN THE MODERN ISRAELI FOREIGN POLICY,
HUMAN SECURITY AND DIPLOMACY PRACTICES.....9

Олексій БУРЯЧЕНКО

КРИЗА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НАД ЯДЕРНОЮ ЗБРОЄЮ.
ВИКЛИКИ ХХІ СТОРІЧЧЯ ТА РИЗИКИ МАЙБУТНЬОГО.....19

Анатолій КЛЮЧКО, Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

СИСТЕМА СПІВРОБІТНИЦТВА З НАТО В ЗМІЦНЕННІ БЕЗПЕКИ
ДЕЖАВНОГО КОРДОНУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....31

Павло ПАРУБЧАК

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ СУСПІЛЬНИХ
ГАРАНТІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....37

Душан СТОЯНОВИЧ

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН В УКРАЇНІ.....42

Віталій ТИСЯЧНИЙ

ПРОЦЕС ДЕВІАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЇЇ МОНОЦЕНТРИЧНОСТІ ТА ВОЄННОГО СТАНУ49

Катерина ШВЕЦЬ

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ПЕРЕХІДНИХ СИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ГРУЗІЇ ТА МОЛДОВИ.....59

Роман ШЕВЧУК

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....65

Konul Madat SHIKHIYEVA

INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS: MAIN FEATURES, REASONS, AND TYPES.....71

Наталія ЩУР, Михайло ГОНЧАРЕНКО, Ігор РОДЧЕНКО

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ
У СФЕРІ ТУРИЗМУ.....79

Агазаде ЮСІФ

СПЕЦИФІКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....85

УДК 35.07.272(477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-12](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-12)

Агазаде ЮСІФ

аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039

ORCID: 0009-0006-9260-8292

Agazade YUSIF

Postgraduate Student of the Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039

ORCID: 0009-0006-9260-8292

СПЕЦИФІКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

THE SPECIFICS OF THE TRANSFORMATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY AS A BASIS FOR THE MODERNIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION

У статті проаналізована специфіка трансформації взаємовідносин держави та громадянського суспільства як основа модернізації державного управління. Зазначено, що питання взаємодії держави та громадянського суспільства не тільки вкрай актуальне у сучасному світі, а й вкрай складне. Під враженням потужного розвитку демократичних процесів чимало фахівців із великою дозою ейфорії стверджують, що сьогодні громадянське суспільство «перемагає» державу, але не зменшується кількість і тих, хто вважає, що держава не повинна втрачати свій контроль над суспільством.

Зазначено, що взаємодія держави та суспільства передбачає такі основні форми: кооперація, конкуренція, конфлікт. Кооперація – це співпраця. У взаємодії держави та суспільства такої співпраці в «ідеальному» вигляді реально не існує. Особливо, якщо йдеться про держави перехідного (радикально) стану, що трансформуються; конкуренція – це певна боротьба за цінності, інтереси, власність, престиж тощо. Звичайно, суперництво між державою та суспільством фактично завжди має місце; конфлікт – може бути і прихованим, і відкритим, але те, що він невигідний ні державі, ні суспільству – факт. Найчастіше такі конфлікти виникають на основі різних оцінок та ставлення до влади, гострих соціальних проблем. У будь-якому випадку, це завжди конфлікт інтересів та цінностей перед обома суб'єктами зіткнення стоїть завдання забезпечити максимально вигідним, насамперед для людини, суспільства вихід (дозвіл) з конфлікту.

Обґрунтовано, що на тлі різних трактувань феномену «громадянське суспільство», найціннішим було і залишається його трактування як специфічного соціального простору, де діють, взаємодіють вільні, рівноправні і, одночасно, незалежні один від одного індивіди. Звідси «проростає» потреба всіх країн насамперед забезпечити права та свободи людини, забезпечити їй максимальні гарантії для всієї своєї життєдіяльності.

Ключові слова: державне управління, інститути громадянського суспільства, форми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, кооперація, конкуренція, конфлікт.

The article analyzes the specifics of the transformation of the relationship between the state and civil society as a basis for the modernization of public administration. The author states that the issue of interaction between the state and civil society is not only extremely relevant in the modern world, but also extremely complex. Impressed by the powerful development of democratic processes, many specialists with a large dose of euphoria claim that today civil society is "defeating" the state, but the number of those who believe that the state should not lose its control over society is not decreasing.

The author states that the interaction of the state and society involves the following main forms: cooperation, competition, conflict. Cooperation is cooperation. In the interaction of the state and society, such cooperation in an "ideal" form does not really exist. Especially if we are talking about states in a transitional (radically) state that are being transformed; competition is a certain struggle for values, interests, property, prestige, etc. Of course, the rivalry between the state and society actually always takes place; conflict can be both hidden and open, but the fact that it is not beneficial to the state or society is a fact. Most often, such conflicts arise on the basis of different assessments and attitudes towards the authorities, acute social problems. In any case, it is always a conflict of interests and values before both subjects of the conflict, the task is to ensure the most profitable way out (permission) from the conflict, first of all for the person and society.

The article substantiates that against the background of various interpretations of the "civil society" phenomenon, the most valuable was and remains its interpretation as a specific social space where free, equal and, at the same

time, independent individuals act and interact. From this "sprouts" the need of all countries to first of all ensure the rights and freedoms of people, to provide them with maximum guarantees for all their life activities.

Key words: state administration, institutions of civil society, forms of interaction between the state and institutions of civil society, cooperation, competition, conflict.

Постановка проблеми. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства є визначальним фактором розвитку держави і суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина. Громадянське суспільство і держава перебувають у процесі постійного розвитку, а тому питання їх співвідношення і взаємодії завжди зберігають свою актуальність [1].

Громадянське суспільство і держава є двома невід'ємними складовими частинами одного явища – сучасного соціуму, які не можуть існувати одна без одної. Вони доповнюють одне одного і виступають як вільні рівноправні партнери. Якщо держава є формою організації громадянського суспільства, то громадянське суспільство є умовою розвитку та вдосконалення держави. Високорозвинене громадянське суспільство може сформуватися лише на основі зрілої правової держави, яка сприяє такому формуванню. Те саме можна сказати і про ефективність функціонування правової держави, яке залежить від ступеня розвитку громадянського суспільства [2].

На сьогодні інститути громадянського суспільства відіграють важливу роль у системі державного управління, тому на сьогодні виникла потреба у системному аналізі взаємовідносин держави та громадянського суспільства як основи модернізації державного управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові підходи щодо взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства в Україні, ролі в цьому процесі взаємодії органів влади та недержавних організацій аналізують наступні дослідники, зокрема: В. Бульба, О. Возний, А. Волошин, Л. Гонюкова, В. Купрій, М. Логунова, М. Пірен, В. Ребкало, В. Рубцова, С. Самара, С. Телешун, В. Тертичка, В. Ундір, Г. Шаульська та ін.

Мета статті є системний аналіз специфіки трансформації взаємовідносин держави та громадянського суспільства як основи модернізації державного управління.

Виклад основного матеріалу. Питання взаємодії держави та громадянського суспільства не тільки вкрай актуальне у сучасному світі, а й вкрай складне. Під враженням потужного розвитку демократичних процесів чимало фахівців із великою дозою ейфорії стверджують, що сьогодні громадянське су-

спільство «перемагає» державу, але не зменшується кількість і тих, хто вважає, що держава не повинна втрачати свій контроль над суспільством. Тут доречно навести думку українського управлінця Г. Щокіна, який пише: «Держава, заснована на громадянському суспільстві, є її офіційним виразом. Тут єдність особливого та загального реалізується в єдності та взаємозв'язку індивіда та держави через громадянське суспільство» [3, с. 31].

Важливо брати до уваги і це важлива обставина, що громадянське суспільство має механізми саморегуляції, завдяки яким людина може реалізовуватися одночасно як особистість (індивід), і як колективне, громадське утворення.

У контексті такої ситуації, стверджує Г. Щокін – «громадянське суспільство має потребу в державі як в оригінальному виразу спільних інтересів» [3, с. 31]. З такою точкою зору не можна не погодитись на тій підставі, що справді демократичною держава стає саме тоді, коли максимально враховує у своїй політиці, відображає та захищає спільний інтерес суспільства. Інша справа, що визначити та усвідомити сутність цього інтересу не так просто. Достатньо нагадати відомий історичний факт, коли другий Президент незалежної України Л.Д. Кучма риторично заявляв: «Скажіть, яку державу ви хочете мати – і я вам її побудую». Це не проста риторика, але свідчення того, що визначення загального інтересу (яка модель державного устрою відповідає інтересам більшості), питання архіскладне, але все ж таки необхідне.

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що, по-перше, держава, не тільки основний, а й домінуючий суб'єкт політичної системи суспільства, який організовує, спрямовує та контролює всю спільну діяльність людей у суспільстві, існуючих громадських груп та асоціацій. Тому в теоретичній і буденній свідомості, в реальній дійсності всі три явища – країна, влада, політика, хоча і є абсолютно різними, але багато в чому ототожнюються [4].

По-друге, під громадянським суспільством треба розуміти не просто якийсь недержавне формування, самотність. Йдеться суспільстві з високорозвиненими економічними, політичними і, особливо, соціальними відносинами між його членами (громадянами), соціальними інститутами. Таке суспільство опосередковане і досить сильно залежне від держави (хоч і прагне максимально «звільни-

тися» від такої залежності), і взаємодіє з державою у створенні багатьох передусім правових відносин.

По-третє, держава і громадянське суспільство постійно перебувають у єдиній політичній системі суспільства, а тому питання пріоритетності кожного з цих суб'єктів політичної системи є досить дискусійним. Суть у тому, що функціонально обидва ці суб'єкти істотно все ж таки відрізняються один від одного. Саме політична система суспільства завжди охоплює єдине ціле організацію політичної влади, відносини між державою та суспільством, характеризує реально існуючі політичні процеси, характер і стан політичної діяльності всіх суб'єктів політики.

По-четверте, безсумнівно, що в майбутньому характер та особливості взаємодії держави та громадянського суспільства трансформуватимуться, змінюватимуться, що вимагатиме і нового їхнього наукового пояснення.

Коли ми ведемо мову про громадянське суспільство в так званій «еталонній» державі, тобто стабільну, розвинену, відкрити, то вважаємо, що громадянське суспільство в ньому юридично, а не лише суспільно-формально, визнається рівноправним суб'єктом при прийнятті та виконанні будь-яких рішень, насамперед стосуються права і свободи людини. Тоді народ справді є сувереном, а демократія не просто гаслом – але дійсністю. Така держава вважається і правовою, і демократичною. Понад те, поруч із юридичним визнанням статусу громадянського суспільства, у бюджеті держави йому передбачається виділення певних коштів у існування і діяльність. Певні дотації від держави мають ті структури, суб'єкти, які сприяють розвитку громадянського суспільства. І, звісно, громадянське суспільство у такій ситуації користується певним захистом держави, скажімо, під час проведення загальнонародних, масових акцій.

Така ситуація не є «фантастикою». Якщо взяти, наприклад, деяке фінансування останніми роками державою Україна політичних партій, можна вважати це окремим прикладом стимулювання у країні розвитку громадянського суспільства.

Основними формами організації взаємодії органів влади та організацій громадянського суспільства можна вважати :

- участь організацій громадянського суспільства в розробленні та обговоренні проєктів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;

- здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій);

- надання організаціям громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до укладених з органами державної влади договорів;

- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики;

- проведення органами виконавчої влади моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;

- виконання спільних проєктів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування [5].

Взаємодія індивідів відбувається у таких сферах суспільства як: економічна, професійна, сімейна, демографічна, політична, релігійна, територіально-поселенська [6].

Стосовно «спілкування» (взаємодії) держави та суспільства, слід брати до уваги не лише вище викладене, але насамперед те, що основними формами такої взаємодії є кооперація, конкуренція, конфлікт.

- кооперація – це співпраця. У взаємодії держави та суспільства такої співпраці в «ідеальному» вигляді реально не існує. Особливо, якщо йдеться про держави перехідного (радикально) стану, що трансформуються;

- конкуренція – це певна боротьба за цінності, інтереси, власність, престиж тощо. Звичайно, суперництво між державою та суспільством фактично завжди має місце. Інша річ, що вона не повинна здійснюватися на шкоду громадянам, суспільству. Це складна, важко вирішувана проблема, що вимагає окремого і максимально предметного розгляду;

- конфлікт. Він може бути і прихованим, і відкритим, але те, що він не вигідний ні державі, ні суспільству – факт. Найчастіше такі конфлікти виникають на основі різних оцінок та ставлення до влади, гострих соціальних проблем. У будь-якому випадку, це завжди конфлікт інтересів та цінностей перед обома суб'єктами зіткнення стоїть завдання забезпечити максимально вигідним, насамперед для людини, суспільства вихід (дозвіл) з конфлікту. Цим, особливо у XXI столітті предметно займається така

молода наука, що формується, як політична конфліктологія.

Зважаючи на те, що в дисертації значне місце відводиться питанням взаємодії, взаємозалежності та взаємовпливу державної політики та державного управління, слід зазначити, що достатньо глибоких та цілісних досліджень цієї проблематики ми не маємо. Більше того, переважають роботи, в яких такі дослідники як В. Андрущенко (Україна), І. Амменський (Росія), К. Бойлі (США), В. Бех (Україна), Ф. Тейлор (США) тощо. наголошують на проблемах саморегуляції соціальних організмів країн. З розвитком процесів демократизації ця проблематика стала ще більш широкою та багатоплановою. Так, у 2010 р. в Україні групою дослідників, насамперед соціологів, філософів була підготовлена досить велика монографія на тему: «Саморегуляція соціального організму країни» (українською мовою). Цінність цієї роботи в тому, що в ній представлено фактично оригінальну базу та функціональні характеристики гомеостата соціальної системи країни загалом, з акцентом на двох основних доданків – держава та громадянське суспільство. У монографії, зокрема, пишеться: «У кожній країні державний механізм, який становить ядро системи саморегуляції соціального організму, характеризується специфічними ознаками та чисельними особливостями, які обумовлені рівнем розвитку демократичних інститутів. Поділ влади полегшує взаємоконтроль над діяльністю державних органів. Теорію розподілу влади визначають як систему контролю та рівноваги. Виходить, що кожна з гілок влади не тільки володіє своєю сферою повноважень, закритою для інших, а й впливає на іншу сферу, оскільки існує питання спільного панування» [6]. Найбільш цінним у цій роботі не просто розгляд сутності двох основних суб'єктів соціального розвитку організму держави – держави й громадянського суспільства, але розгляд природних почав самоврядування людських співтовариств, вдосконалення та розвитку цих почав на принципово новому, вищому рівні життя людства.

Зробимо ще раз акцент на політичному та адміністративному аспекті управління.

Глибоко та предметно розглядають, у тому числі й «розводять» поняття «політичну» та «адміністративно-політичну» діяльність, група українських вчених – Г. Ситник, О. Зубчик, М. Орел, М. Штельмашенко, які пишуть: «Метою політичного виду діяльності суб'єктів громадського управління є прийняття політичних рішень, а адміністративно-управлінського – державно-управлінських рішень, які

мають статус загальнодержавних та власне управлінських рішень» [7, с. 13].

Вони вводять у науковий обіг і характеризують феномен «публічний політик», який трактується далеко неоднозначно. «Публічний політик, – пишуть автори цитованої монографії, – являє собою певний політичний напрямок у суспільстві, цінності та ідеологічні (партійні) цілі певної партії чи світогляду. Тому зміст і характер рішень, які він приймає, обумовлені політичною доцільністю в деякому інтервалі політичного часу» [7, с. 14]. Зрозуміло, що політичний статус публічного політика пов'язувати лише з політичною партією явно недостатньо, спектр таких базових особливостей набагато ширший.

Не менш складно питання про публічне управління.

При розгляді феномена «публічне управління» слід особливу увагу, вважаємо ми, звертати на взаємодію політичних процесів та політичного управління. Так, при аналізі політичних процесів та їх наслідків, слід брати до уваги такий вид відносини:

- між політиком та його політичною партією (групою);
- у самій політичній партії (групі, коаліції);
- між політичним лідером та членом політичної партії;
- міжпартійні (між органами громадського управління та політиками).

Зазначені відносини є дуже важливими під час розгляду політичних процесів.

В основі взаємовідносин держави та суспільства знаходяться права людини як першочергова сентенція, яка потребує забезпечення в процесі державного управління.

У зв'язку з цим є потреба більш детального розгляду феномену «права людини» та того, яким чином вони мають забезпечуватись у суспільстві.

Враховуючи досить універсальний характер прав людини, треба сказати про те, що при поясненні цього феномену особливий акцент робиться саме на правовому факторі. Тому, наприклад, автори «Енциклопедичного словника з державного управління» дають таке пояснення цієї дефініції: «Права людини – поняття, яке характеризує правовий статус людини щодо держави, її можливості та прагнення до економічної, соціальної, політичної та культурної сфер» [8, с. 552].

Можна виділити, таким чином, два найбільш важливі аспекти, що визначають права людини. Перший: правовий статус людини по відношенню до держави (держава має забезпечити певні гарантії щодо дотримання прав людини). Друге: сфери життя дозволяють

розділяти права людини на економічні, політичні, соціальні, культурні та інші.

Доречно також навести таку думку українській вченій М. Антоновичу, що «в останні десятиліття в теорії прав людини все частіше звучить думка про те, що права людини – це моральні вимоги до уряду, а не просто права, якими люди мають люди від народження. А також певні можливості, необхідні людині для її існування та розвитку» [9, с. 14].

Нам видається дуже доречною і така точка зору української юристки М. Плахотнюк, яка пише: «Права людини – це ціннісний орієнтир, який дає можливість застосувати «людський вимір» не лише до держави, права, закону, законності, правового порядку, а й до громадянському суспільству, оскільки ступінь його зрілості та розвиненості значною мірою залежить від стану справ з правами людини, від обсягу цих прав та їх реалізації» [10, с. 8].

І все ж таки, з багатьох визначень поняття «права людини», на наш погляд таким оптимальним є таке: це – «певні можливості людини, необхідні для задоволення біологічних та соціальних проблем її нормального існування та розвитку в конкретно-історичному соціумі, які об'єктивно зумовлені досягнутим рівнем розвитку суспільства та забезпечені соціальними обов'язками інших суб'єктів» [11]. Це думка таких відомих вчених як В. Авер'янов, В. Бабкін, Л. Воєводін, Б. Єбзєєв, Т. Заворотченко, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копійчиков, П. Рабінович, А. Селіванов, О. Тюрін, В. Шаповалов, Ю. Шемчушенко та ін.

Не менш складною є проблема про стандарти (класифікації) прав людини. Український правознавець П. Рабінович доречно зауважує, що «крім того, що розуміння поняття «міжнародні стандарти прав людини» значною мірою залежить і їхня кваліфікація. А вона може набувати і практичних значення, оскільки відображає також їх видові особливості, які не можуть не братися до уваги у правозахисній діяльності» [12, с. 58].

Для того, щоб осмислити суть забезпечення прав людини, в тому числі і в Україні, Азербайджані, слід справді мати на увазі світовий та національний аспект цієї проблеми.

Уся світова система захисту прав людини особливо активно почала розвиватися після Другої світової війни і насамперед із прийняттям Загальної Декларації прав людини. Можна вважати, що саме в ній, а потім у спеціальній резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1966 року (№41/120) «Встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини», такі стандарти умовно були окреслені. Тут важливо на увазі те, за якими

критеріями такі стандарти визначаються. Цитований нами П. Рабінович серед таких критеріїв робить такі:

- залежність від їхнього оптичного статусу: номінальні, термінологічні, текстуальні;
- за статусом: обов'язкові, морально-політичні та ін.;
- територією їх забезпечення (світові, регіональні);
- за колом адресатів: загальні, спеціалізовані;
- щодо суб'єкта їх становлення (стандарти ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейський Союз тощо) [12, с. 62–63].

Свої особливості має специфіка практичної реалізації правами людини в окремих країнах. Такі свободи насамперед прописані у Конституції, законах країн. Крім того, вони (в Україні, Азербайджані також) прописані у міжнародних договорах, ратифікованих країнами, в Указах Президентів, інших нормативно-правових актах.

Серед основних суб'єктів, покликаних гарантувати права та свободи громадян в Україні, помітне місце посідає Президент України. Так, у статті 106 Конституції України зазначено, що Президент України: 1) забезпечує державну незалежність, національну безпеку та правонаслідування держави; 18) очолює Раду національної безпеки та оборони України; 26) приймає рішення щодо прийняття до громадянства України, про надання притулку в Україні; 27) здійснює помилування та ін. [13, с. 30–31]. Загалом президенти фактично всіх країн світу є гарантами дотримання прав і свобод громадян.

Не менш важливу роль у дотриманні прав та свобод своїх країн відіграють їхні парламенти (законодавчі органи). Так, до основних повноважень Верховної Ради України, згідно з Конституцією України, належать: 3) ухвалення законів; 5) визначення основ внутрішньої та зовнішньої політики та ін. У ст. 92 Конституції України зазначено, що виключно законами України визначаються: 1) права та свободи громадян, гарантії цих прав та свобод, основні обов'язки громадян; 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства; 3) права корінних народів та національних меншин; 4) порядок застосування мов; 5) основи соціального захисту, форми та види пенсійного забезпечення, основи регулювання праці та зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони здоров'я, екологічної безпеки; 6) правовий режим власності та ін [13, с. 25–26].

До питань забезпечення, захисту права і свободи громадян безпосереднє відношення

мають судові органи держав. У суверенній Україні судом вищої інстанції у цьому плані є Конституційний Суд України, статус та повноваження якого в Україні досить чітко прописані у розділі XII Конституції України «Конституційний Суд України». Враховуючи, що «Конституційний Суд України вирішує питання щодо відповідності законів та інших правових актів Конституції України та дає офіційне трактування Конституції України та законів України» [13, с. 46], а також у Конституції України записано, що «Закони, інші правові акти або їх окремі положення, які визнані неконституційними, втрачають дієвість з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їхню неконституційність» [13, с. 47].

Безумовно, що в цілісному плані серед усіх суб'єктів забезпечення та захисту прав та свобод громадян у будь-якій країні світу на перший план виступає держава. Щодо сучасної України можна визнати і таку думку українського вченого І. Симоненка. Для ефективної реалізації права і свободи людини і громадянина слід, – вважає він, – створити умови для більш відповідального ставлення держави до її головного обов'язку – утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Слід забезпечити створення правового захисту людини від впливу негативних суспільних явищ, підвищити ефективність контролю за їх дотриманням та вдосконалити механізм збереження гарантій права і свободи людини та громадянина.

Багато вчених вказують на те найважливіше, що в ході захисту прав і свобод людини слід особливо враховувати конструкт «соціальна держава». Наприклад, український юрист В. Шаповал пише наступне: «Однією з особливостей щодо змісту сучасного конституційного регулювання є те, що до його інструментарію у багатьох країнах, у тому числі й в Україні, вийшов термін «соціальна держава» [14, с. 40].

Ми вже звертали увагу на те, що просте проголошення держави соціальним, якщо воно не в змозі (за рівнем свого соціально-економічного розвитку насамперед) забезпечити громадян необхідним рівнем послуг, є порожнім звуком. Крім того, у соціальній державі є чітко визначені категорії, яким такі послуги надаються насамперед. Та й без загальної високої демократизації суспільного життя цієї проблеми також не вирішити.

Крім міжнародного рівня забезпечення прав людини, існує і рівень суто національний, бо держави дуже різні, диференційовані. Йдеться про регіональний рівень захисту прав і свобод людини, який також має свій

рівень та діапазон. Так, український вчений М. Марущак доречно зауважує, що регіональний захист прав людини в масштабах Європи став невід'ємною частиною діяльності європейських міжнародних організацій – таких як Рада Європи, Європейська Рада, Організація з безпеки та співробітництва в Європі та водночас перетворилася на найважливіший фактор інтеграційних процесів, які відбуваються у Європі.

Найвагомішу роль у захисті прав і свобод людини громадянина на європейському рівні відіграють Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Таку Конвенцію про захист прав і свобод ратифікувала 1997 року і Україна, підтвердивши принципи верховенства права та свій справді демократичний вибір. Крім того, Україна сьогодні активно співпрацює з Радою Європи, беручи участь у Комітеті Міністрів РЄ, Парламентській Асамблеї РЄ та Конгресі місцевої та регіональної влади РЄ. Так, безпосередня співпраця України з Венеціанською комісією «За демократію через право» сприяє введенню законодавства України у більшу відповідність до законодавчих стандартів провідних європейських держав. У центрі основних проблем такого співробітництва є питання демократизації суспільного життя та боротьби з корупцією.

Вкажемо те що захист права і свободи людини, значною мірою стосується статусу і функціонування вищих законодавчих органів держави, оскільки вони безпосередньо визначають правові основи правами людини, основи чого будується внутрішня політика держави. Тут можна погодитися з думкою українського правознавця М. Антонович, яка небезпідставно зауважує: «Незважаючи на те, що Україна *de jure* входить до універсальної та так званої європейської системи захисту прав людини, права людини ще не стали вирішальним чинником у нашій внутрішній та зовнішній політиці. І хоча в Основах державної політики України в галузі прав людини 1999 р. задекларовано, що Україна прагне, щоб права та свободи людини, їхні гарантії визначали зміст та спрямованість діяльності держави, нині ще не ухвалено конкретних рішень для реалізації цього. Водночас, з кінця 2004 р. спостерігаються позитивні тенденції на шляху України до реалізації задекларованих засад верховенства права, демократії та забезпечення прав людини» [9, с. 150].

В усій системі реального захисту прав і свобод людини та громадянина є низка тісно об'єднаних елементів, зокрема:

1. Здійснення конституційних права і свободи є безпосереднім основою реалізації інших права і свободи.

2. Реалізація одних правий і обов'язків може бути основою здійснення інших.

3. Порушення будь-яких прав та невиконання громадянами своїх обов'язків безпосередньо впливає на більшість інших прав.

4. При побудові системи прав та обов'язків громадян вважається за доцільне виходити з однорідності матеріального змісту прав та обов'язків, єдності та відмінності між економічними, політичними, культурними, міжособистісними відносинами та ним відповідним правовим установкам, які забезпечують активну участь людини у виробничій, духовній та суспільно-політичного життя народу.

5. Єдність та внутрішня збалансованість системи конституційних прав, свобод та обов'язків зовсім не виключає їх згрупування на одній або кількох засадах.

6. Класифікація конституційних права і свободи будується мимоволі, а виходить із наявності у демократичному суспільстві п'яти видів діяльності, різних за змістом суспільних відносин: взаємини держави й

громадянина у сфері правоохоронної діяльності держави, спрямованої на захист життя, здоров'я, індивідуальної свободи та безпеки, честі та переваги; взаємовідносин у політичній галузі; економічної та культурної сферах» [15, с. 32–33].

Нарешті, є потреба звернути увагу на те, що важливу роль у захисті прав і свобод людини відіграють такі суб'єкти суспільно-політичного життя як церква, політичні партії, діяльність яких у цьому плані завжди викликала і буде викликати величезний інтерес.

Висновки. У статті проаналізована специфіка трансформації взаємовідносин держави та громадянського суспільства як основа модернізації державного управління та обґрунтовано, що на тлі різних трактувань феномену «громадянське суспільство», найціннішим було і залишається його трактування як специфічного соціального простору, де діють, взаємодіють вільні, рівноправні і, одночасно, незалежні один від одного індивіди. Звідси «проростає» потреба всіх країн насамперед забезпечити права та свободи людини, забезпечити їй максимальні гарантії для всієї своєї життєдіяльності.

Література:

1. Топольницька Т.Б., Косюта Ю.П. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах». URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7196/1/6840p.pdf>
2. Денисюк М.В. Взаємозв'язок та взаємодія громадського суспільства та держави (теоретико-правові аспекти). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64
3. Щокін Г.В. Основи політичної науки. К.: МАУП. 2006. 184 с.
4. Ундір В.О. Взаємовідносини місцевих органів виконавчої влади з об'єднаннями громадян (на прикладі Рівненської області) [Текст]: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми держ. упр.»; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів, 2015. 20 с.
5. Турій О.В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1115>
6. Самара С.Г. Сутність та характерні особливості взаємодії Кабінету Міністрів України з місцевими державними адміністраціями. East European Science Journal. 2016. № 11. Ч. 3. С. 93–97.
7. Ситник Г.П., Зубчик О.А., Орел М.Г., Штельмашенко М.Г. Політико-правове забезпечення публічного управління та адміністрування: підручник / за ред. Г.П. Ситника. Вінниця: ФОП Кушнір О.В. 2020. 504 с.
8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Міхненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
9. Антонович М.М. Україна у міжнародній системі захисту прав людини: теорія і практика. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія». 2007. 384 с.
10. Плахотнюк Н. В. Проблема застосування судами іноземного права. Іноземне право: «факт» чи «право». Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 7. С. 65–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_2011_7_11
11. Возний С.О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харк. регіон. ін-ту держ. упр. 2016. № 4 (55). С. 187–192.
12. Рабинович П. міжнародні стандарти прав людини (загальна характеристика). Право України. 2015. № 10. С. 58–66.

13. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К. 1996.
14. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. К.: Український Центр Правничих Студій. 1999. 320 с.
15. Шаульська Г.М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. № 1(8). С. 70–74.
16. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Shkoda, T., Marusina, O., & Tepluk, M. (2021). Emotional intelligence as the basis for the development of organizational leadership during the covid period (educational institution case). *Studies of Applied Economics*, 39(5).
17. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tolubyak, V., Seballo, L., & Rudina, M. (2020). Functional and role-playing positions in modern management teams: an educational institution case study.
18. Semenets-Orlova, I.A., & Kyselova, Y.Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, (4), 264–273.

References:

1. Topolnytska, T. B. & Kosiuta Yu. P. (2019), *Vzaiemovidnosyny derzhavy ta hromadianskoho suspilstva* [Interrelations of the state and civil society], *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Ekonomiko-upravliniski aspekty transformatsii ta innovatsiinoho rozvytku haluzevykh i rehionalnykh suspilnykh system v suchasnykh umovakh»* – Materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference "Economic and managerial aspects of transformation and innovative development of industry and regional social systems in modern conditions", Retrieved from <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7196/1/6840p.pdf> [in Ukrainian].
2. Denysiuk, M.V. (2019), *Vzaiemozviazok ta vzaiemodiia hromadskoho suspilstva ta derzhavy (teoretyko-pravovi aspekty)* [Relationship and interaction of public society and the state (theoretical and legal aspects)], Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64 [in Ukrainian].
3. Shchokin, H.V. (2006), *Osnovy politychnoi nauky* [Basics of political science], K.: MAUP [in Ukrainian].
4. Undir, V.O. (2015), *Vzaiemovidnosyny mistsevykh orhaniv vy konavchoi vlady z obiednanniamy hromadian (na prykladi Rivnenskoï oblasti)* [Relations of local bodies of executive power with associations of citizens (on the example of the Rivne region)]: avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.02 "Mekhanizmy derzh. upr."; Lviv. rehion. int derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezidentovi Ukrainy. Lviv [in Ukrainian].
5. Turii, O.V. (2017), *Okremi aspekty vzaiemodii orhanizatsii hromadianskoho suspilstva z orhanamy derzhavnoi vlady yak faktor rozvytku hromadianskoho suspilstva* [Certain aspects of the interaction of civil society organizations with state authorities as a factor in the development of civil society], *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, vol. 8, Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115> [in Ukrainian].
6. Samara, S.H. (2016), *Sutnist ta kharakterni osoblyvosti vzaiemodii Kabinetu Ministriv Ukrainy z mistsevymy derzhavnymy administratsiïamy* [The essence and characteristic features of the interaction of the Cabinet of Ministers of Ukraine with local state administrations], *East European Science Journal – East European Science Journal*, vol. 11, Ch. 3 [in Ukrainian].
7. Sytnyk, H.P. & Zubchuk, O.A. & Orel, M.H. & Shtelmashenko, M.H. (2020), *Polityko-pravove zabezpechennia publicnogo upravlinnia ta administruvannia* [Political and legal provision of public management and administration]: pidruchnyk / za red. H.P. Sytnyka. Vinnytsia: FOP Kushnir O.V. [in Ukrainian].
8. Surmin, Yu.P. & Bakumenko, V.D. & Mikhnenko, A.M. (2010), *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic dictionary of public administration], K.: NADU [in Ukrainian].
9. Antonovych, M.M. (2017), *Ukraina u mizhnarodnii systemi zakhystu prav liudyny: teoriia i praktyka* [Ukraine in the international system of human rights protection: theory and practice]. K.: Vyd. Dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
10. Plakhotniuk, N.V. (2011), *Problema zastosuvannia sudamy inozemnoho prava* [The problem of the application of foreign law by courts. Foreign law: "fact" or "law"], *Inozemne pravo: "fakt" chy "pravo"*. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, vol. 7, Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_7_11 [in Ukrainian].
11. Voznyi, S.O. (2016), *Mekhanizmy vzaiemodii orhaniv mistse voho samovriaduvannia z orhanamy derzhavnoi vykonavchoi vlady shchodo formuvannia diiezdatnykh terytorialnykh hromad* [Mechanisms of interaction between local self-government bodies and state executive bodies regarding the formation of effective territorial communities], *Teoriia ta praktyka derzhav noho upravlinnia: zb. nauk. pr. Khark. rehion. intu derzh. upr. – Theory and practice of public administration: collection. of science Khark Ave. region state institute example*, vol. 4 (55) [in Ukrainian].
12. Rabynovych, P. (2015), *Mizhnarodni standarty prav liudyny (zahalna kharakterystyka)* [International standards of human rights (general characteristics)], *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, vol. 10 [in Ukrainian].

13. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. [Constitution of Ukraine: Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. K. 1996 [in Ukrainian].
14. Shapoval, V.M. (1999), Derzhavnyi lad krain svitu [The state system of the countries of the world]. K.: Ukrainskyi Tsentр Pravnychkykh Studii. 1999 [in Ukrainian].
15. Shaulska, H.M. (2017), Hromadskist yak indykator systemy derzhavnoho upravlinnia ta hromadianskoho suspilstva [The public as an indicator of the system of public administration and civil society], Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University, vol. 1(8) [in Ukrainian].
16. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Shkoda, T., Marusina, O., & Tepluk, M. (2021). Emotional intelligence as the basis for the development of organizational leadership during the covid period (educational institution case). Studies of Applied Economics, 39(5).
17. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tolubyak, V., Seballo, L., & Rudina, M. (2020). Functional and role-playing positions in modern management teams: an educational institution case study.
18. Semenets-Orlova, I.A., & Kyselova, Y.Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. Публічне урядування, (4), 264–273.